

# A crise socio-económica do século XVII

## A crise demográfica, o deterioro da economía, os problemas da facenda real.

En toda Europa, o século XVII, especialmente a súa primeira metade, aparece asociado a problemas de toda índole. No caso da monarquía hispana, a crise acadou unha especial gravidade. Os seus primeiros síntomas son perceptibles a finais do século XVI. A súa duración e profundidade non foron uniformes: resultou máis intensa e prolongada nas áreas do interior, ás máis poboadas e urbanizadas no século XVI, que nas rexións periféricas.

### A crise demográfica.

Estímase que a poboación española pasou de máis 8 millóns de habitantes contra 1600 a 7-7'5 millóns en 1700. En tódolos territorios peninsulares descendeu nalgún momento ao longo do século XVII, sobre todo na súa primeira metade. Porén, o balanço final presentou **grandes contrastes rexionais**. As terras do interior (Castela, León, A Mancha, Estremadura) sufriron graves perdas e o saldo demográfico da centuria foi claramente negativo. Pola contra, Andalucía e, sobre todo, as rexións setentrional (Galicia, Asturias, Cantabria, País Vasco) e mediterránea (Cataluña, Valencia, Murcia) remataron o século XVII cun balanço positivo. A **caída da poboación urbana** foi aínda máis acusada: o número de cidades de máis de 10.000 habitantes pasou de 37 a 22 no conxunto español.

As **causas da crise demográfica** son múltiples: os problemas agrarios da centuria coa reiteración das **mallas colleitas** trouxeron escaseza, carestía e fame; a periódica difusión de mortíferas **epidemias** (1596-1602, 1647-1654, 1676-1682); a **expulsión duns 300.000 mouriscos** (1609) tivo efectos moi negativos, especialmente no reino de Valencia, onde este colectivo representaba o 27% da poboación; a **emigración ás Indias**; as constantes **guerras**, que provocaron numerosas baixas; a **expansión do clero**, causada polo atractivo do ingreso nunha orde rendista e privilexiada, que puido ter efectos negativos na natalidade...

### O deterioro da economía.

Á crise demográfica engadiuse un **grave retroceso económico**. A primeira metade do século XVII foi un período de grave recesión, moito máis fonda ca noutros países europeos. A recuperación posterior foi menos firme e intensa.

A expansión do século XVI acadou o seu cumio nos anos 1570-1580. Comezou daquela unha **crise agraria** que se prolongou polo menos ata 1630-1640. As malas colleitas repetíronse con demasiada frecuencia. Os **factores** deste retroceso son diversos: unha **climatoloxía desfavorable**, a difusión de **pragas**, a aparición dos **rendementos decrecentes** tras o crecemento extensivo do século XVI, a excesiva **presión fiscal**. A recuperación posterior a 1630-1640 foi débil e insegura no interior. Mentres, o crecemento foi forte e constante no litoral mediterráneo, franxa cantábrica e Galicia, onde foi decisiva a difusión do millo.

As **actividades artesanais** sufriron os efectos da recesión xeral. A artesanía téxtil castelá arruinouse pola caída da demanda peninsular (crises demográfica e agraria) e colonial, o aumento dos custos (salarios, impostos), a competencia estranxeira e o inmovilismo gremial. A siderurxia e a construción naval sufriron pola redución das encargas da Coroa e os problemas doutros sectores (pesca, salgadura). Só no último terzo do século, tivo lugar unha recuperación da actividade manufactureira, especialmente en Cataluña ligada ao téxtil, o capital mercantil barcelonés e a produción rural doméstica.

A **decadencia do comercio** fíxose tamén evidente. Os intercambios internos, lastrados xa polas pésimas infraestruturas de transporte e o mantemento das alfándegas interiores, sufriu directamente os efectos da crecente presión fiscal e das manipulacións monetarias. O comercio exterior, especialmente coas Indias, veuse prexudicado pola conxuntura bélica, a crecente autosuficiencia das colonias americanas e a competencia de holandeses, franceses e ingleses.

### Os problemas da Facenda real

Os prexuízos derivados da **custosa e prolongada política imperial** da monarquía hispana foron un factor fundamental da crise do século XVII. Os gastos aumentaron por mor das constantes guerras, as

partidas de prata americana diminuíron e a base fiscal da monarquía minguou. O Tesouro houbo de recorrer a diversos **arbitrios**: endebedamento, alleamento de terras, xurisdicións e oficios reais, **manipulacións monetarias** (aumento das emisións, alteracións do contido metálico, recuñaxe). Estas afectaron singularmente á moeda de *vellón*, a utilizada nos intercambios habituais e, polo tanto, a máis empregada polos sectores populares. As consecuencias foron moi graves: inflación, diminución dos salarios reais, perda de confianza na moeda, descapitalización dos sectores produtivos. Pero nada puido evitar as bancarrotas (1607, 1627, 1647). Só nas últimas décadas do século, as medidas deflacionarias adoptadas polos gobernos de Carlos II (1665-1700) permitiron estabilizar o mercado interno e acompañar á recuperación económica.

Ademais, o reparto desta carga foi tremendamente inxusto. Castela soportou a maior parte e os intentos de aumentar as achegas dos restantes reinos foron infrutuosos. Nobreza e clero, grazas aos seus privilexios fiscais, non se viron afectados, mentres unha gran masa da poboación (campesiños, artesáns, serventes...) sufría graves penalidades.